

Алла Загородня,

доктор педагогічних наук, доцент,

головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти,

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України,

вул. Січових Стрільців, 52Д, м. Київ, Україна,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-1670>

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ЕСТЕТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ В. СІМОВИЧА

Статтю присвячено теоретико-практичному обґрунтуванню сутності соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти в контексті філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича. Актуалізовано постать В. Сімовича як відомого українського педагога, просвітителя, мовознавця, чий творчий шлях розгортався в період проведених реформ, об'єднання українських земель в одну державу, утвердження національної освіти на всіх рівнях та убавлення темпу демократизації всіх сторін українського національного життя. Теоретико-методологічною основою дослідження виступили такі загальнонаукові методи, як-от: метод аналізу і синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції, теоретичного моделювання, узагальнення, систематизації, моделювання, абстрактно-логічний. Визначено, що підґрунтям просвітницької діяльності В. Сімовича щодо освіти та національного виховання стали соціально-економічні, політичні та культурно-освітні умови функціонування українського суспільства, метою якої було збереження національної духовної ідентичності молодого покоління. Визначено, що характерною рисою педагогічної творчості Василя Сімовича є послідовна боротьба за утвердження в Україні української мови з метою викладання, навчання та виховання молоді в національних традиціях. Представлено перелік наукових праць В. Сімовича, у яких розкрито особливості граматики рідної мови та української літератури, як-от: «Коротенька українська праповись» (1917 р.), «Як стати по-українському грамотним» (1919 р.), «Граматики української мови» (1919 р.), «Рідне письменство: (що кожний українець повинен прочитати з рідного письменства)» (1918 р.), «Українська література. Погляд на її історичний розвиток» (1934 р.). Аргументовано наукову позицію, що визначне місце в просвітницько-педагогічній спадщині В. Сімовича належить дослідженню виховного впливу рідної мови, фольклору, символіки, народних традицій, мистецтва, звичаїв і обрядів на особистість, як пріоритетних засобів виховання та розвитку. Розроблено схему соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича, в основу якої ввійшли такі її основні компоненти, як-от: самобутність рідної мови; українознавчий зміст освіти; викладання, навчання і виховання молоді в національних традиціях; формування творчої активної особистості з глибокими громадськими якостями, які в комплексі складають національну систему освіти.

Ключові слова: виховання, національна система освіти, В. Сімович, філософсько-культурологічно-естетична концепція, філософія освіти.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми. Кінець XIX – перша половина XX століття були надзвичайно складними періодами в житті українського народу, епохою важливих суспільно-політичних змін, як руйнівних, так і позитивних, останні з яких пов'язані зі сферою суспільного управління та освіти. Ряд проведених реформ, об'єднання українських земель в одну державу, утвердження національної освіти на всіх рівнях збавили темп демократизації всіх сторін українського національного життя та посилили акцент на стан національної освіти та культури. Саме в цей період жив і творив відомий український педагог, просвітитель, мовознавець Василь Іванович Сімович (1880–1944 рр.), постать якого мала вирішальне значення для формування світогляду та соціальної позиції держави.

Дослідження літературної спадщини педагога та спогадів його сучасників дозволили зробити висновок про значний вплив життєвого шляху та літературної спадщини видатних українських митців, таких, як Т. Шевченко, І. Франко, П. Куліш, Леся Українка,

О. Кобилянська, Ю. Шевельов, на формування світогляду В. Сімовича та націонал-соціалізму, що, зрештою, вплинуло на його світоглядну позицію, ідеї, які надихали на творчість та просвітницькі ініціативи.

В. Сімович – доволі небуденна постать в українському освітньому просторі початку XX ст., адже він є автором низки оригінальних писемних праць із мовознавства, літературознавства, історичного аналізу, теорії та практики виховання, низки навчальних посібників і підручників із граматики української мови.

Слід зазначити, що різноманітним аспектам соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти присвячені праці багатьох українських та зарубіжних дослідників, зокрема: А. Загородньої [2], В. Зінченко [12], Л. Калініної [2], О. Третяк [10], О. Шелюх [7], К. Gilchrist [8], I. Sideris [9], J. Wesley [11] та ін.

Світоглядні позиції В. Сімовича знайшли своє віддзеркалення в дослідженнях багатьох сучасних авторів саме з кінця XX – початку XXI ст., як-от: біографічні та бібліографічні відомості про життя та діяльність ученого (Л. Ткач) [5; 6]; педагогічна та про-

світницька діяльність (Т. Когут) [4]; роль рідної мови в інтелектуальному розвитку дитини (В. Грещук) [1]; ідеї національного виховання в творчості В. Сімовича (О. Шелюх) [7] та ін.

Однак, його діяльність як освітнього діяча ще не стала предметом комплексного наукового дослідження на засадах застосування різних наукових підходів. Так, актуальність зрушених дослідником соціально-антропологічних питань, що ґрунтуються на філософсько-культурологічній естетичній концепції, змушує звернутись до його науково-педагогічної, просвітницької спадщини.

Мета та завдання. Мета дослідження полягає в теоретико-практичному обґрунтуванні сутності соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти в контексті філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича.

Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження:

1) визначити наукове підґрунтя становлення філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича;

2) розробити схему соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича та обґрунтувати її компонентну структуру.

Методи дослідження. Оскільки в полі нашого наукового дискурсу є теоретико-методологічне обґрунтування сутності соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти в контексті філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича, слід зосередити увагу на теоретико-методологічній основі дослідження. Так, у вирішенні поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи. Серед них були метод аналізу і синтезу (з метою логічного та послідовного наукового обґрунтування сутності соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти в контексті філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича); наукової абстракції, індукції та дедукції (при узагальненні науково-просвітницької діяльності В. Сімовича в рамках популяризації національної системи освіти); теоретичного моделювання, узагальнення та систематизації (для концептуалізації основних положень дослідження), моделювання (з метою розробки схематичного унаочнення сутності соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича), абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення результатів теоретико-практичного дослідження та формулювання висновків).

Використання комплексу методів надало можливість отримати об'єктивну інформацію щодо сутності соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича.

Результати. У своїх наукових працях В. Сімович намагався поєднати науково-дослідну та просвіт-

ницьку діяльність із національно-визвольним рухом в Україні. Своєю наполегливою, натхненною працею хотів прищепити любов і повагу до української мови, культури та розглядав просвітницьку працю як важливий чинник формування й піднесення національної свідомості народу.

Характерною рисою педагогічної творчості Василя Сімовича є послідовна боротьба за утвердження в Україні української мови з метою викладання, навчання та виховання молоді в національних традиціях. Так, він писав посібники з граматики рідної мови, української літератури, як-от: «Коротенька українська правопись» (1917 р.), «Як стати по-українському грамотним» (1919 р.), «Граматики української мови» (1919 р.), «Рідне письменство: (що кожний українець повинен прочитати з рідного письменства)» (1918 р.), «Українська література. Погляд на її історичний розвиток» (1934 р.), що допомагало і викладанню, і навчанню, і вихованню молоді в національних традиціях [4].

Наявність такого освітнього матеріалу не тільки полегшувала викладання цих предметів учителям і учням, але й сприяла виховним традиціям молоді відповідно до національної культури. В. Сімович вважав, що вивчення мови – це також навчання національної етики, навчання духу національного генія, вивчення способу мислення живої нації, що розвивається.

Першочерговою вимогою, яку він ставив перед укладачем навчальних книжок, було дотримання принципів логічності, послідовності та системності у викладі навчального змісту. Глибоке переконання вченого було в тому, що літературу та мову треба вивчати в поєднанні з природою, у тому числі і з історією краю, що зумовлює потребу в додаткових книгах з рідної мови та літератури. Вони, а також письмові роботи про природу та листя, відомості з історії країни мають бути включені до навчальної програми з метою підвищення національної свідомості учнів. Цим вимогам відповідали посібники, створені самим В. Сімовичем.

Обговорення. Із позицій наукових поглядів В. Сімовича функціонування національної культури, її розвиток, зв'язки з іншими культурами забезпечуються тільки вільною та живою, динамічною й повноправною національною мовою. Педагог вважав, що лише відстоюючи самотність рідної мови, можна зберегти власну національну культуру та духовність.

На його думку, нормальному функціонуванню національної культури, її розвитку, зв'язкам з іншими культурами сприяє вільна, жива, динамічна мова. Педагог відстоював думку, що, лише зберігаючи самотність рідної мови, можна зберегти свою культурну спадщину та релігійну віру.

Цим намагалися популяризувати прагнення В. Сімовича зробити національну систему освіти максимально ефективною, заохочуючи кожну дитину до розкриття її природних талантів, формування вподобань, здібностей, розвитку творчого підходу. Науковець зазначав: «Ніякі виховні заходи не досягнуть мети, якщо не будуть ґрунтуватися на близьких дитині

Рис. 1. Схематичне зображення сутності соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича

національно-побутових умовах. Якщо ж виховання переобтяжене абстрактними знаннями та ідеями, які не набувають національної реальності та форми, то зміст шкільної освіти втрачає виховну функцію і не сприяє формуванню відповідних поглядів та переконань. Тому треба створити такі умови в суспільному житті, щоб була можливість вільно і легко розвивати індивідуальні здібності і кожен учень ставав творцем культури, історії народу, загальнолюдських цінностей» [6].

Визначне місце в просвітницько-педагогічній спадщині В. Сімовича належить дослідженню виховного впливу рідної мови, фольклору, символіки, народних традицій, мистецтва, звичаїв і обрядів на особистість, як пріоритетних засобів виховання та розвитку.

Стрижнем виховної думки науковця є формування творчої активної особистості з глибокими громадськими якостями, як-от: національна свідомість, гідність, сила волі, патріотизм, моральність тощо. В. Сімович пропагував націоналістичні ідеї в освіті, вважав вивчення рідної мови одним із головних завдань шкільного життя. Педагог вважав, що національне навчання та виховання – це процес єдності моралі, розуму, краси й тіла, спрямований на всебічний і гармонійний розвиток особистості.

Цікавим для нашого дослідження є той факт, що в основі його наукових поглядів закладено висвітлення школи, яка базується на рідній культурі з яскраво вираженим національним характером виховання, українознавчим змістом освіти, яка б розвивала в учнів відчуття народності, патріотизму та духовності.

На його думку, навчання, виховання, духовний та інтелектуальний розвиток дитини повинні відбуватися лише рідною (національною) мовою, адже лише рідна мова дає можливість відчувати та сприймати навіть незначне повно й глибоко, примножувати знання.

Школа з чужою мовою навчання випускає «неграмотних грамотівів...» [5].

Так, з метою унаочнення сутності соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича нами розроблено схему, що відображає означені характеристики (див. рис. 1).

Висновки. Отримані результати теоретико-практичного дослідження щодо обґрунтування сутності соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти в контексті філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича дають підстави дійти таких висновків:

- підрунтам просвітницької діяльності В. Сімовича на освіту та національне виховання стали соціально-економічні, політичні та культурно-освітні умови функціонування українського суспільства, метою якої було збереження національної духовної ідентичності молодого покоління;

- розроблено схему соціально-антропологічних ідей розвитку філософії освіти у філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича, в основу якої увійшли такі її основні компоненти, як-от: самобутність рідної мови; українознавчий зміст освіти; викладання, навчання та виховання молоді в національних традиціях; формування творчої активної особистості з глибокими громадськими якостями, які в комплексі складають національну систему освіти.

Таким чином, в основі філософсько-культурологічної естетичної концепції В. Сімовича закладено ідеї національного виховання особистості задля того, щоб національна система освіти України мала змогу надати особистості можливість сформувати та розвинути свої природні творчі здібності, і кожен міг стати творцем культури, історії народу та загальнолюдських цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грещук В. Василь Сімович про роль рідної мови в інтелектуальному розвитку дитини. *Історія педагогіки та філософія освіти*. 2019. № 1. Т. 48. С. 4–7.

2. Загородня А. Introduction and development of socio-anthropological ideas in the Ukrainian philosophy of education and upbringing in the second half of the 19th century on the example of the work of Mykhailo Kotsiubynsky. In: The 5th International scientific and practical conference “Eurasian scientific discussions”. Barcelona, Spain : Barca Academy Publishing, 2022. June 5–7. P. 423–430.

3. Калініна Л., Загородня А. Motives of social and anthropological ideas in the Ukrainian philosophy of education and education in the works of V. Korolenka and V. Vinnychenka. *Science and Technology Today (“Pedagogy” Series, “Law” Series, “Economics” Series, “Physical and Mathematical Sciences” Series)*. 2022. № 10(10). P. 218–232.

4. Когут Т.М. Педагогічна та просвітницька діяльність Василя Сімовича (1880–1944) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.

5. Сімович В. Праці у двох томах. Т. 1 : Мовознавство / упоряд. і передм. Л. Ткач. Чернівці : Книги – XXI, 2005. 520 с.

6. Сімович В. Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура / упоряд. Л. Ткач, О. Івасюк за участю Р. Пилипчука, Я. Погребенник ; передм. Ф. Погребенника. Чернівці : Книги – XXI, 2005. 904 с.

7. Шелюх О. Педагогічні погляди Василя Сімовича в його теоретико-літературознавчій концепції. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2018. № 9. С. 224–228.

8. Gilchrist K. We Cannot Say What the Human Is: The Problem of Anthropology in Adorno’s Philosophy of Art. *New German Critique*. 2021. No. 48. DOI: 10.1215/0094033X-8732159

9. Sideris I. Educational anthropology as a major approach for educational research: The beginnings and the evolution of educational anthropology, with an overview of its introduction in the Greek educational context. *Journal of Arts and Humanities (JAH)*. 2012. Vol. 1. No. 3. P. 18–26.

10. Tretyak O. The public sphere of politics: the anthropological dimension in contemporary communicative theory. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2017. DOI: 10.15802/ampr.v0i12.119125

11. Wesley J. Wildman Out with the Old, In with the New? From Conceptual Reconstruction in Philosophical Anthropology to a Realistic Theory of Change. *Part of the Ethical Economy book series (SEEP)*. 2022. Vol. 61.

12. Zinchenko V. Strategy of socially-anthropological development in ideas and system of modern social philosophy of education: integration of model of the instrumentalism and the neopragmatism with the concept “New humanism”. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2013. № 4. С. 52–70.

REFERENCES

1. Hreshchuk, V. (2019). Vasyl Simovych pro rol ridnoi movy v intelektualnomu rozvytku dytyny [Vasyl Simovych on the role of the mother tongue in the intellectual develop-

ment of the child]. *Istoriia pedahohiky ta filosofii osvity – History of pedagogy and philosophy of education*, 1, 48, 4–7 [in Ukrainian].

2. Zahorodnia, A. (2022). Introduction and development of socio-anthropological ideas in the Ukrainian philosophy of education and upbringing in the second half of the 19th century on the example of the work of Mykhailo Kotsiubynsky. In: The 5th International scientific and practical conference «Eurasian scientific discussions» (June 5–7, 2022) Barca Academy Publishing, c. Barcelona, Spain, 423–430.

3. Kalinina, L., & Zahorodnia, A. (2022). Motives of social and anthropological ideas in the Ukrainian philosophy of education and education in the works of V. Korolenka and V. Vinnychenka. *Science and Technology Today (“Pedagogy” Series, “Law” Series, “Economics” Series, “Physical and Mathematical Sciences” Series)*, 10(10), 218–232.

4. Kohut, T.M. (2007). Pedahohichna ta prosvitnytska diialnist Vasylia Simovycha (1880–1944) [Vasyl Simovych's pedagogical and educational activity (1880–1944)]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

5. Simovych, V. (2005). Pratsi u dvokh tomakh. T. 1 : Movoznavstvo [Works in two volumes. Volume 1: Linguistics] / uporiadk. i peredm. L. Tkach. Chernivtsi : Knyhy – XXI [in Ukrainian].

6. Simovych, V. (2005). Pratsi u dvokh tomakh. T. 2 : Literaturoznnavstvo. Kultura [Works in two volumes. Volume 2: Literary studies. Culture] / Uporiadk. L. Tkach, O. Ivasiuk za uchastiu R. Pylypchuka, Ya. Pohrebennyk; peredm. F. Pohrebennyka. Chernivtsi : Knyhy – XXI [in Ukrainian].

7. Sheliukh, O. (2018). Pedahohichni pohlyady Vasylia Simovycha v yoho teoretyko-literaturoznnavchii kontseptsii [Vasyl Simovych's pedagogical views in his theoretical and literary concept]. *Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti – Bulletin of the Lviv State University of Life Safety*, 9, 224–228 [in Ukrainian].

8. Gilchrist, K. (2021). We Cannot Say What the Human Is: The Problem of Anthropology in Adorno’s Philosophy of Art. *New German Critique*, 48. DOI: 10.1215/0094033X-8732159

9. Sideris, I. (2012). Educational anthropology as a major approach for educational research: The beginnings and the evolution of educational anthropology, with an overview of its introduction in the Greek educational context. *Journal of Arts and Humanities (JAH)*, 1, 3, 18–26.

10. Tretyak, O. (2017). The public sphere of politics: the anthropological dimension in contemporary communicative theory. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. DOI: 10.15802/ampr.v0i12.119125

11. Wesley, J. (2022). Wildman Out with the Old, In with the New? From Conceptual Reconstruction in Philosophical Anthropology to a Realistic Theory of Change. *Part of the Ethical Economy book series (SEEP)*, 61 [in English].

12. Zinchenko, V. (2013). Strategy of socially-anthropological development in ideas and system of modern social philosophy of education: integration of model of the instrumentalism and the neopragmatism with the concept “New humanism”. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 4, 52–70. [...]

Alla Zahorodnia,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Chief Research of the Department of History and Philosophy of Education,
Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
52D, Sichovykh Striltsiv str., Kyiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2418-1670>

SOCIAL AND ANTHROPOLOGICAL IDEAS OF THE DEVELOPMENT OF THE PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE PHILOSOPHICAL AND CULTURAL AESTHETIC CONCEPT OF V. SIMOVYCH

The article is devoted to the theoretical and practical substantiation of the essence of socio-anthropological ideas in the Ukrainian philosophy of education in the context of the philosophical and cultural aesthetic concept of V. Simovych. The figure of V. Simovych, as a famous Ukrainian teacher; educator; linguist, whose creative path unfolded during the period of reforms, the unification of Ukrainian lands into one state, the establishment of national education at all levels and the slowing down of the pace of democratization of all aspects of Ukrainian national life, has been updated. The theoretical and methodological basis of the research was the general scientific methods, such as: the method of analysis and synthesis; scientific abstraction; induction and deduction; theoretical modeling; generalization; systematization; modeling; abstract and logical. It was determined that the foundation of V. Simovych's educational activities on education and national education were the socio-economic, political and cultural-educational conditions of the functioning of Ukrainian society, the purpose of which was to preserve the national spiritual identity of the young generation. It was determined that a characteristic feature of Vasyl Simovych's pedagogical creativity is the consistent struggle for the establishment of the Ukrainian language in Ukraine for the purpose of teaching, learning, and educating young people in national traditions. A list of scientific works of V. Simovych is presented, in which the peculiarities of the grammar of the native language and Ukrainian literature are revealed, such as: "Short Ukrainian Spelling" (1917), "How to Become Literate in Ukrainian" (1919), "Grammar of the Ukrainian Language" (1919), "Native literature: (what every Ukrainian should read from native literature)" (1918), "Ukrainian literature. A view of its historical development" (1934). The scientific position is argued that a prominent place in the educational and pedagogical heritage of V. Simovych belongs to the study of the educational influence of the native language, folklore, symbols, folk traditions, art, customs and rites on the personality as priority means of education and development. The scheme of socio-anthropological ideas of the development of the philosophy of education in the philosophical-cultural aesthetic concept of V. Simovych has been developed, which is based on its main components, such as: the originality of the native language; Ukrainian studies content of education; teaching, training, and education of youth in national traditions; the formation of a creative and active personality with deep public qualities, which in the complex make up the national education system.

Key words: education, national education system, V. Simovych, philosophical and cultural aesthetic concept, philosophy of education.

Подано до редакції 20.06.2023